O‘ZBEKISTON DIPLOMATIK PROTOKOLINING ZAMONAVIY ZIVOJLANISH TENDENSIYALARI

Bahodirova Mehriniso Botirjon qizi
O‘zbekiston xalqaro islomshunoslik akademiyasi
“Xalqaro munosabatlar” ta‘lim yo‘nalishi talabasi
Tel: +998947605509
Email: mehrinisobahodirova6@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikasining diplomatik protokol tizimi va uning zamonaviy rivojlanish tendensiyalari tahlil qilinadi. Diplomatik etiketning xalqaro munosabatlardagi ahamiyati, milliy qadriyatlarning diplommatik faoliyatdagi o‘rni hamda raqamli diplomatiyaning zamonaviy ko‘rinishlari yoritiladi. Shuningdek, O‘zbekiston diplomatiyasining xalaqaro maydondagi nufuzi va istiqbollari haqida fikr yuritiladi.

Kalit so‘zlar: diplomatik protokol, diplomatik etiket, xalqaro munosabatlar, elektron diplomatiya, tashqi siyosat, diplomatik madaniyat, xalqaro hamkorlik.

Kirish.

Zamonaviy xalqaro munosabatlar tizimida diplomatik protokol va etiket qoidalari davlatlar o‘rtasidagi rasmiy aloqalarni tartibga solishda muhim o‘rin egallaydi. Diplomatik protokol davlatlar, hukumatlar va rasmiy vakillar o‘rtasidagi uchrashuvlar, muzokaralar hamda marosimlarning tartibini belgilovchi qoidalar majmuasidir. Etiket esa diplomatik faoliyat davomida amal qilinadigan odob-axloq normalarini ifodalaydi. Ushbu qoidalar xalqaro munosabatlarda o‘zaro hurmat, tenglik va ishonch muhitini shakllantirishga xizmat qiladi.

O‘zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishganidan so‘ng o‘zining mustaqil tashqi siyosatini shakllantirdi va xalqaro maydonda faol ishtirok eta boshladi. Shu

jarayonda milliy diplomatik protokol va etiket tizimi ham shakllanib, xalqaro standartlar hamda milliy an’analar uyg‘unligida rivojlandi.

Bugungi kunda O‘zbekiston diplomatik protokol tizimi xalqaro normalarga mos holda ishlab chiqilgan bo‘lib, u davlatlar o‘rtasidagi rasmiy munosabatlarni samarali tashkil etishga xizmat qiladi. Mazkur ma’lumotnomada O‘zbekiston Respublikasining diplomatik protokol va etiket qoidalari, ularning asosiy tamoyillari va amaliy ahamiyati haqida batafsil ma’lumot beriladi.

Diplomatik protokolning asosiy tamoyillari:

Diplomatik protokol davlatlar o‘rtasidagi rasmiy munosabatlarni tartibga soluvchi muhim qoidalar tizimi bo‘lib, u xalqaro aloqalarning samarali va barqaror olib borilishini ta’minlaydi. Ushbu tizimning asosida, avvalo, o‘zaro hurmat tamoyili yotadi. Diplomatik munosabatlarda har bir davlat boshqa davlatning suverenitetini, milliy qadriyatlarini va siyosiy tizimini hurmat qilishi zarur. Aynan shu yondashuv xalqaro hamkorlikning mustahkam poydevorini yaratadi.

Diplomatik protokolning yana bir muhim jihati davlatlar o‘rtasidagi tenglik prinsipidir. Xalqaro huquq normalariga ko‘ra, barcha davlatlar o‘zaro teng hisoblanadi va ular diplomatik aloqalarda bir xil huquqlarga ega. Bu tamoyil davlatlar o‘rtasida adolatli va muvozanatli munosabatlarni ta’minlashga xizmat qiladi.

Shuningdek, diplomatik protokolda suverenitetni hurmat qilish muhim o‘rin tutadi. Har bir davlatning mustaqilligi, hududiy yaxlitligi va ichki ishlariga aralashmaslik xalqaro munosabatlarning ajralmas qismi hisoblanadi. Bu prinsip diplomatik aloqalarning tinch va barqaror shaklda rivojlanishiga yordam beradi.

Diplomatik faoliyatda ierarxiya, ya’ni lavozim va martabaga rioya qilish ham muhim hisoblanadi. Rasmiy uchrashuvlar, marosimlar va muzokaralarda ishtirokchilarning maqomiga qarab tartib belgilanadi. Masalan, o‘tirish joylari, nutq so‘zlash ketma-ketligi yoki delegatsiyalar joylashuvi aynan shu mezonlarga

asoslanadi. Bu esa tartib-intizomni ta’minlaydi va diplomatik jarayonlarni aniq tashkil etishga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, diplomatik protokol rasmiy tartib-qoidalarga qat’iy rioya qilishni talab etadi. Davlat tashriflari, rasmiy qabul marosimlari va xalqaro uchrashuvlar oldindan belgilangan qoidalar asosida o‘tkaziladi. Bu jarayonda har bir tafsilot – marosimning boshlanishidan tortib yakunigacha – aniq rejalashtiriladi.

Diplomatik munosabatlarda o‘zaro manfaatdorlik ham muhim ahamiyat kasb etadi. Davlatlar o‘rtasidagi muzokaralar va kelishuvlar har ikki tomon uchun foydali bo‘lishi kerak. Bu esa uzoq muddatli hamkorlikni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, diplomatik faoliyatda maxfiylik va ehtiyotkorlik tamoyillari ham muhimdir. Ayrim ma’lumotlar davlat manfaatlari bilan bog‘liq bo‘lganligi sababli, diplomatlar ularni ehtiyotkorlik bilan saqlashi va oshkor etmasligi lozim. Bu diplomatik ishonchni saqlashda muhim rol o‘ynaydi.

Nihoyat, diplomatik muloyimlik va odob-axloq normalariga rioya qilish diplomatiyaning ajralmas qismidir. Har qanday vaziyatda vazminlik, sabr-toqat va madaniyatli muomala diplomatning asosiy fazilatlari hisoblanadi. Aynan shu jihatlar diplomatik muzokaralarning muvaffaqiyatli yakunlanishiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

O‘zbekistonda diplomatik salomlashish qoidalari:

O‘zbekiston Respublikasida diplomatik salomlashish qoidalari mamlakatning xalqaro aloqalarida rasmiy va madaniyatli muomalani ta’minlashga qaratilgan bo‘lib, ularning asosiy maqsadi o‘zaro hurmatni saqlash va protokol talablariga amal qilishdir. Diplomatik salomlashish rasmiy uchrashuvlar, xalqaro yig‘ilishlar, konferensiyalar hamda tashqi davlatlar bilan aloqalarda qo‘llaniladi va O‘zbekistonning xalqaro maydondagi obro‘sini oshiradi.

Diplomatik salomlashishning umumiy tamoyillari shundan iboratki, u yuzma-yuz uchrashuvlarda amalga oshiriladi, samimiylik va rasmiylik uyg‘un bo‘lishi lozim. Uchrashuv qatnashchilari o‘z lavozim va mavqei darajasiga mos tarzda salomlashadilar, bu esa o‘zaro hurmat va e’tiborni namoyon etadi.

Salomlashish shakllari quyidagilardan iborat: qo‘l siqish, bosh egish, rasmiy tabassum va ayollar bilan salomlashishda muloyimlikni namoyon etuvchi ixtiyoriy shakllar. Qo‘l siqish rasmiy va eng keng tarqalgan usul bo‘lib, erkak va ayol diplomatlar bir-birining qo‘lini siqish orqali salomlashadilar. Qo‘l siqish qat’iy va etiketga mos bo‘lishi, juda kuchli yoki zaif bo‘lmasligi lozim. Boshni muloyim egish esa, ayniqsa, yoshi kattalar yoki yuqori lavozimli shaxslar bilan rasmiy uchrashuvlarda hurmatni bildiradi. Rasmiy tabassum salomlashishni yumshatadi va samimiylik qo‘shadi. Ayol diplomatlar bilan salomlashish odatda qo‘l siqish ixtiyoriy bo‘lib, bosh egish va tabassum orqali muloyimlikni ko‘rsatish majburiy hisoblanadi.

Xalqaro protokolda salomlashish qoidalari davlatlararo uchrashuvlarda rasmiy diplomatik etiketni saqlashga xizmat qiladi. Har bir diplomat O‘zbekiston Respublikasining rasmiy protokolini hurmat qilishi va unga amal qilishi shart. Salomlashishda lavozim, yosh va jins farqlari hisobga olinadi, bu esa O‘zbekistonning tashqi siyosatidagi madaniyat va hurmat tamoyillarini aks ettiradi.

Maxsus tavsiyalar shundan iboratki, birinchi bo‘lib salomlashish yuqori lavozimli yoki tashrif buyurgan shaxsga beriladi. Salomlashish davomida telefon yoki boshqa elektron qurilmalarni ishlatmaslik majburiydir. Rasmiy tadbirlarda salomlashish qisqa, odobli va tartibli bo‘lishi kerak. O‘zbekiston diplomatlari har doim milliy kiyim va rasmiy ko‘rinishda salomlashadi, bu esa mamlakat madaniy merosini va rasmiy protokolini namoyish etadi.

O‘zbekistonda diplomatik uchrashuvlarni tashkil etish:

O‘zbekiston Respublikasida diplomatik uchrashuvlarni tashkil etish qoidalari mamlakatning tashqi siyosati, xalqaro aloqalari va protokol standartlariga muvofiq rasmiy, tartibli va samarali tarzda amalga oshiriladi. Diplomatik uchrashuvlar davlat rahbarlari, vazirlar, elchilar va xalqaro tashkilotlar vakillari ishtirokida o‘tkaziladi va ular O‘zbekistonning obro‘sini oshirish hamda xalqaro hamkorlikni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Diplomatik uchrashuvlar oldindan rejalashtiriladi, barcha rasmiy protokol qoidalari hisobga olinadi va ishtirokchilarning lavozimi, maqomi va diplomatik darajasi uchrashuvning tartibli va samarali o‘tishi uchun muhim hisoblanadi. Uchrashuv joyi va muhitining rasmiyligi, qulayligi va xavfsizligi ta’minlanadi, har bir uchrashuvda muloyimlik, hurmat va odob-axloq me’yorlariga qat’iy amal qilinadi.

Uchrashuvni tashkil etish jarayoni oldindan tayyorgarlik, joyni tayyorlash, qabul va salomlashish, rasmiy muloqot va yakuniy qismni o‘z ichiga oladi. Oldindan tayyorgarlik bosqichida uchrashuv sanasi va vaqti kelishiladi, ishtirokchilar ro‘yxati tuziladi va rasmiy taklifnomalar yuboriladi. Joyni tayyorlash jarayonida uchrashuv xonasi rasmiy protokol talablariga muvofiq jihozlanadi, stol tartibi, milliy va davlat bayroqlari, ovoz uskunalari va boshqa zarur texnika tayyorlanadi.

Qabul va salomlashish jarayonida rasmiy etiketga amal qilinadi, birinchi bo‘lib salomlashish yuqori lavozimli shaxsga beriladi, qo‘l siqish, bosh egish va tabassum kabi muloyimlik shakllari protokolda belgilangan tartibda amalga oshiriladi.

Uchrashuv davomida muloqot ochiq, rasmiy va tartibli bo‘lishi lozim. Nutqlar va taqdimotlar protokolga mos ravishda amalga oshiriladi, O‘zbekiston vakillari mamlakat pozitsiyasini aniq va madaniyatli tarzda ifodalaydilar. Yakuniy qismda ishtirokchilarga rasmiy minnatdorchilik bildiriladi va kelajakdagi hamkorlik muhokama qilinadi. Uchrashuvdan keyingi hisobotlar va rasmiy bayonotlar ham protokolga muvofiq tayyorlanadi.

Uchrashuv davomida telefon va boshqa shaxsiy qurilmalarni ishlatmaslik majburiy hisoblanadi. O‘zbekiston vakillari rasmiy kiyim va tartibli tashqi ko‘rinishda bo‘lishlari lozim. Har bir uchrashuvda xalqaro protokolga qat’iy rioya qilish va O‘zbekistonning madaniy merosini namoyish etish muhimdir. Diplomatik uchrashuvlarni tashkil etish qoidalari xalqaro hamkorlikni mustahkamlash va O‘zbekistonning tashqi siyosatidagi hurmatini oshirishga xizmat qiladi.

O‘zbekiston diplomatiyasida sovg‘a berish an’analari, kiyinish protokoli hamda davlat ziyofatlari etiketi:

O‘zbekiston madaniyatida kiyinish, sovg‘a berish va davlat ziyofatlari qadimdan shakllangan odob-axloq va protokol tamoyillariga asoslangan bo‘lib, ular o‘zaro hurmat, ijtimoiy odob va tashqi muomala madaniyatini aks ettiradi. Bu qoidalar rasmiy uchrashuvlar, tashqi davlat vakillari bilan muloqot va milliy bayramlar paytida, shuningdek, diplomatik va siyosiy tadbirlarda keng qo‘llaniladi.

O‘zbekistonda kiyinish odobi madaniyat va rasmiylikni birlashtiradi. Rasmiy tadbirlarda erkaklar odatda kostyum yoki rasmiy libos kiyadilar, ayollar esa milliy kiyim yoki zamonaviy rasmiy libosni tanlaydilar. Kiyim tanlashda tartib, toza va muloyim ko‘rinish birinchi o‘rinda turadi. Rasmiy uchrashuvlarda kiyinish mamlakatning madaniy merosini va diplomatik hurmatini ifodalashga xizmat qiladi.

Sovg‘a berish madaniyati ham O‘zbekistonda alohida ahamiyatga ega. Sovg‘a berish odati ikki tomonlama hurmatni namoyon etadi, mehmon va mezbon o‘rtasidagi iliq munosabatlarni mustahkamlaydi. Davlat vakillari va diplomatik delegatsiyalar o‘rtasidagi rasmiy uchrashuvlarda sovg‘alar odatda milliy san’at asarlari, hunarmandchilik buyumlari yoki ramziy predmetlardan tanlanadi. Sovg‘a topshirishda muloyimlik va odob-axloq tamoyillariga rioya qilinadi, sovg‘aning qimmatbaho yoki oddiyligi emas, balki uning ramziy ma’nosi va hurmatni ifodalashi muhim hisoblanadi.

Davlat ziyofatlari O‘zbekiston protokolida rasmiy va tartibli tarzda o‘tkaziladi. Ziyofatlar davlat rahbarlari, diplomatik korpus vakillari va ijtimoiy faol shaxslar ishtirokida tashkil etiladi. Ziyofatlar paytida mehmonlar rasmiy tartibda kutib olinadi, dastur va dasturxonga rioya qilinadi, milliy taomlar va an’anaviy kutib olish odatlari e’tiborga olinadi. Davlat ziyofatlari nafaqat ijtimoiy va madaniy aloqalarni mustahkamlash, balki O‘zbekistonning milliy qadriyatlarini va mehmondo‘stligini namoyish etish vositasi hisoblanadi.

Shu tarzda, O‘zbekistonda kiyinish, sovg‘a berish va davlat ziyofatlari odob-axloq, protokol va milliy madaniyatni birlashtirgan tizim bo‘lib, ular rasmiy uchrashuvlar va diplomatik tadbirlarda hurmat va madaniyatni ifodalashga xizmat qiladi.

O‘zbekiston diplomatiyasining zamonaviy xususiyatlari:

O‘zbekiston diplomatiyasi mustaqillik yillaridan buyon xalqaro maydonda o‘zining zamonaviy shakli va o‘ziga xos xususiyatlarini rivojlantirib kelmoqda. Zamonaviy diplomatiya milliy manfaatlarni himoya qilish, xalqaro hamkorlikni kengaytirish va mintaqaviy hamda global barqarorlikni ta’minlashga qaratilgan faoliyatdir.

O‘zbekiston diplomatiyasining asosiy xususiyatlaridan biri – strategik barqarorlik va do‘stona hamkorlikka yo‘naltirilgan tashqi siyosatdir. Diplomatik faoliyatda ikki tomonlama va ko‘p tomonlama muloqot, xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik, mintaqaviy integratsiya va savdo-iqtisodiy aloqalarni rivojlantirish ustuvor yo‘nalish sifatida belgilanadi.

Zamonaviy diplomatiya O‘zbekiston uchun innovatsion yondashuvlarni va texnologiyalardan foydalanishni o‘z ichiga oladi. Elektron diplomatiya, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari orqali muloqot va tashqi siyosat strategiyalarini amalga oshirish davlatning tezkor va samarali javob berishini ta’minlaydi. Shu bilan birga, diplomatlar milliy madaniyat va qadriyatlarni xalqaro maydonda

targ‘ib qilish, O‘zbekistonning ijobiy imidjini shakllantirish vazifasini ham bajaradilar.

Zamonaviy diplomatiya O‘zbekiston uchun inson resurslarini rivojlantirish va professional diplomatik kadrlar tayyorlash bilan ham chambarchas bog‘liq. Diplomatik vakolatli shaxslar xalqaro protokol, muzokara san’ati, madaniyatlararo muloqot va xalqaro huquqni chuqur bilishlari zarur. Shu sababli, O‘zbekiston diplomatlari o‘z faoliyatida madaniyat, tarix, iqtisodiyot va siyosiy jarayonlarni uyg‘unlashtirib, samarali tashqi siyosat olib boradilar.

Shu tarzda, O‘zbekiston diplomatiyasining zamonaviy xususiyatlari strategik barqarorlik, xalqaro hamkorlikni rivojlantirish, texnologiyalar va innovatsiyalarni qo‘llash, milliy qadriyatlarni targ‘ib qilish hamda professional diplomatik kadrlarni tayyorlashga asoslangan bo‘lib, mamlakatning xalqaro maydondagi mavqeini mustahkamlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. *O’zbekistonda diplomatik protokol va odob-axloq qoidalari by Tee Nashe on Prezi.* https://share.google/PVOid8JpvDImyxAdD
2. *Xalqaro diplomatik protokol bo‘yicha kitob (JSTOR).* https://www.jstor.org/stable/j.ctv1m46fqw